

Historie

Lahns Stiftelsen

Det begyndte i Nedergade

Den 7. oktober 1803 sejlede det første skib ind gennem den nye kanal, Odense var blevet havneby. Jagten »Neptunus«, som skibet hed, medførte en ladning kalksten, der skulle anvendes til opførelse af Lahns Stiftelse i Nedergade, Odenses første daginstitution.

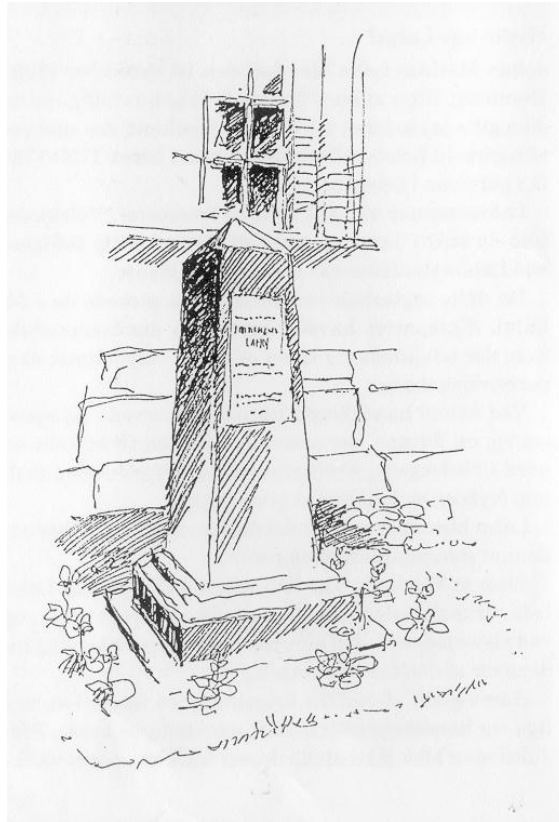

Hvem var Lahn?

Johan Mathias Lahn blev født den 10. december 1728 i Hamburg. Efter at hans far var død i Lahns tidlige barndom giftede moderen sig med en musikanter, der stod ved et regiment holstenske soldater, som i årene 1730-1750 lå i garnison i Odense.

Lahns moster var gift med en trompeter, Volckmar, som da stod i dansk tjeneste og formodentlig tidligere end Lahns stedfader var kommet til Odense. Da dette ægteskab var barnløst adopterede de J.M. Lahn. Ægteparret havde begyndt en handskeproduktion, der udviklede sig til en af byens betydeligste eksportvirksomheder. Ved denne handskeproduktion erhvervede ægteparret sig en formue, der satte dem i stand til at købe en gård i Nedergade, hvorigennem hovedlandevejen mellem Nyborg og Middelfart gik dengang.

Lahn blev oplært i handskemagerfaget og tillige uddannet som regimentstrompeter. Efter at Volckmar var død omkring 1760, måtte Lahn lede virksomheden, hvortil han viste sig godt egnet, og ved plejemoderens død blev han som universalarving indehaver af den store forretning. Han tog sin afsked fra krigstjenesten for helt at hellige sig handskeproduktionen, der stadig voksede. Produktionen blev ikke alene drevet fra Lahns eget værksted, men tillige på den måde, at mange af byens handskemagere faktisk arbejdede i hans tjeneste, idet han aftog hele deres produktion. Lahn, der var ugift, levede et nøjsomt liv på gården i Nedergade. Hans store formue på over 100.000 Rigsdaler testamenterede han i 1799, tre år før sin død, dels til et legat for fattige borgere, dels til oprettelse af en stiftelse for hjælpeløse børn.

Hans minde står i Nedergade

J.M. Lahn døde den 1. oktober 1802. Tæt ved Frue kirkes nordre side, ud mod Overgade står en cirka halvanden meter høj sandsten, sat på Johan Mathias Lahns gravsted. Nederst på stenen er der følgende inskription: "Hans mindesmærke står i Nedergade 36".

Lahns Stiftelse oprettes 50.000 Rigsdaler skulle bruges til stiftelsens oprettelse. Hertil kom gården samt en kapital til bygningernes vedligeholdelse.

Stiftelsen skulle have en bestyrelse, bestående af stiftamtmanden og biskoppen som direktører og magistraten i Odense, de tre sognepræster og tre af byens bedste borgere som inspektører. Det skulle være børn fra Odense by alene, fattige og nødlidende, især fader- og moderløse, der skulle nyde godt af stiftelsen. De fattigste børn skulle have både underhold og klæder, samt fri undervisning.

Lahn havde håbet, at hans gård kunne stå nogle år endnu, men samtidig afsat penge til opførelsen af en ny stiftelse, «så at deraf en god og grundmuret gård, til alle sider af 2de etager kan opbygges». Det viste sig nødvendigt at nedbryde Lahns gård og opføre en stiftelse, men dertil var grunden for lille, hvorfor bestyrelsen købte to naboejendomme, så der samtidig blev plads til en lille have. Man byggede hurtigt dengang, i løbet af 1804 var den bygning, der stadig ligger i Nedergade opført.

Indvielsen

Den 10. december blev stiftelsen indviet med stor højtidelighed, og en halv time før højtideligheden ringedes med de store klokker i Sct. Knuds kirke. Biskop Hansen holdt indvielsestalen. En dreng og en pige, som under talen stod ved siden af det alter, hvorpå den afdøde Lahns portræt, malet af Lorenzen, var hensat, trådte hen og hængte en krans på portrættet. Da det er børn, sagde biskoppen, i den muntreste alder, ikke under 6 år og ikke over 14 år, indrettes i gården en lege- og tumleplads, så de i frøjeblikkene kunne nyde deres alders behagelige adspredelser.

Fundatsen

Den fundats, der blev grundlaget for stiftelsens virksomhed i de første 100 år, følger i hovedtrækkene Lahns bestemmelser, omend den måtte afvige lidt fra Lahns meget detaljerede bestemmelser for stiftelsens drift.

Fundatsen tager kun, og kunne vel kun tage hensyn til de forhold, som fandtes på den tid, hvad der var en fejl, da de mange bestemmelser om ting som lønninger og beklædning i de kommende tider ikke ville passe og kunne efterkommes.

Bygningen er indrettet med undervisningsværelser til børnene, samt beboelse for begge mandslærerne og læremoderen, samt et i kælderens for portneren.

I almindelighed kunne forældre kun have et barn ad gangen i stiftelsen. Alle børn skulle have fri undervisning og så vidt muligt underhold og klæder, eller en af delene.

»Drengbørnene skal gives en grundig og fattelig undervisning ud i deres kristendom og nære videnskaber. Pigebørnene skal ligeledes undervises i kristendom, samt regning og skrivning og ud i al slags syning, herunder at strikke og binde samt spinde uld og linned m.v. «

Det var en form for privatpleje stiftelsen praktiserede, idet inspektionen skulle sørge for at børnene fik kost og underhold hos skikkelige folk, at kostpengene kom børnene til gode, og at børnene fik en moralsk opdragelse. Plejeforældrene pålægges at føre tilsyn med børnene i henseende til renlighed, samt sørge for at de udviser en anstændig og skikkelig opførsel i og uden for huset, hvorfor børnene skal vise fosterforældrene samme lydighed og agtelse, som de skylder forældre. Inspektionen bemyndiges til at handle og slutte akkord på billigste måde om børnenes kost, logi og tilsyn med at holde dem rene og hele i klæder, ligeledes skal inspektionen besørge til børnene de fornødne klæder af ulden og linned, samt hoved- og fodtøj.

Der redegøres for i enkeltheder, hvad børnenes tøj skal bestå af, samt at bogstavet L skal bæres på tøjet, (Lahn) ligesom alt tøj samt træsko mærkes L.S. (på det at intet heraf skal kunne forbyttes).

Sognepræsten i Vor Frue sogn skal konfirmere stiftelsens børn. Til lærere antages 2 duelige studenter eller seminarister. De skal dog før antagelsen underkaste sig en prøve i overværelse af direktørerne.

Passer de deres arbejde kan de vedblive i embedet. Skulle forandring ønskes fra en af siderne, har man et halvt års opsigelse til december eller juni måneds udgang. Læreren skulle have fribolig samt i arbejds løn og til ildebrændsel 250 rigsdaler årlig.

Et dueligt og for god opførsel bekendt fruentimmer antages til pigernes undervisning i håndarbejde. Også hun skal have frie værelser, men kun 125 rigsdaler i årlig løn. Skulle hendes fortjeneste være udmærket, kan hun dog få et tillæg på højst 25 rigsdaler om året.

Også denne dame havde et halvt års opsigelse, såfremt misfornøjelse skulle opstå på nogen af siderne, men »kunne denne Læremoder med sagtmødighed og ud i kærlighed omgås børnene« og i øvrigt rette sig efter inspektionens forholdsregler, kunne hun forblive i stiftelsen.

Undervisningstiden for læreren og læremoderen var fastsat i en undervisningsplan. Man havde dog intet imod at lærerne i deres »frihedstimer« modtog udenforstående børn i privat undervisning, dog måtte denne undervisning ikke skade deres arbejde i stiftelsen, ligesom den skulle finde sted i lærerens egne værelser.

Der skal bruges en syngemester

Børnene skulle være mellem 6 og 14 år for at kunne blive optaget i stiftelsen, inspektionen skulle påse, at børnene fik den fornødne undervisning »på det at de kan komme i lære eller på anden måde selv fortjene brødet, og ej være andre trængende til hinder udi at nyde godt af stiftelsen«. Skulle forældrene eller plejeforældrene holde børnene væk fra skolen, skal inspektionen indkalde disse og er dette uden virkning, kan børnene efter direktionens sanktion udelukkes fra stiftelsen.

Foruden disse lærerkræfter skal der antages en duelig mand til at undervise i tegning (50 rigsdaler om året) samt for en billig betaling en syngemester. For at blive vænnet til orden og renlighed skal de største piger skiftes til ugentlig at hjælpe portnerens kone med rengøring af undervisnings- og arbejdsværelser. Ingen børn må gøre opvartning eller by gang for lærerne eller læremoderen i skoletimerne.

Forarbejdning, syning og rep. af børnenes tøj skal udføres af pigerne i så stort omfang som muligt for at spare stiftelsen for udgifter. Hvert år, den 10. december på stifterens fødselsdag, skal der holdes eksamen i overværelse af direktionen og inspektionen, ligesom en hensigtsmæssig tale skal holdes.

Læreren skal føre stiftelsens regnskab, der afsluttes og afleveres til inspektionen ved årets udgang. Hver måned skal inspektionen afholde »bestyrelsesmøde» og hvert kvartal møde med direktionen for at overlægge det fornødne i henseende til stiftelsens gavn og samme hensigts opnåelse. Inspektørerne pålægges også at kontrollere undervisningens beskaffenhed, føre tilsyn med, hvorledes forældre eller plejeforældre behandler stiftelsens børn, samt formå enten deres egne koner eller andre kyndige fruentimmere til at påtage sig jævnlig opsyn med læremoderen, om hun giver børnene den rette undervisning.

For at give lærerne lejlighed til at erhverve sig kundskaber uden for undervisningstiden er anskaffet en lille samling gode og passende bøger, samt afsat 12 rigsdaler årlig til bogindkøb. I sygdomstilfælde skal inspektionen sørge for børnenes helbredelse på stiftelsens bekostning. Også for portneren var fastsat en instruks.

Mod bedre tider

Da det antages, at der i stiftelsen ville blive forarbejdet langt mere end fornødent til børnenes beklædning, vedtoges det, at det overflødige skulle sælges til fordel for stiftelsen. Dette salg indbragte i 1813 knap 200 rigsdaler, og disse auktioner fandt sted indtil 1822.

Ved 20 års jubilæet

I Fyens Stiftstidende for 17. december 1824 findes et referat af højtideligheden på stiftelsen den 10. og det ses deraf, hvorledes virksomheden var:

"Der var 110 børn, nemlig 40 drenge og 70 piger, som alle nød fri undervisning. Af disse er 13 fader- og moderløse og 39 fader- eller moderløse, 9 af disse, som var aldeles hjælpeløse, er for Stiftelsens regning udsatte i kost og forsynes af Stiftelsen med de nødvendige klæder. Størstedelen af de øvrige børn er understøttede med kostpenge eller klæder."

Dårlige tider

Tresserne bragte igen økonomisk lavvande for stiftelsen. Det kneb bestandig med at få udgifterne til at stå i forhold til de til rådighed værende årlige rentemidler. Ved hjælp af en renteopskrivning på stiftelsens prioritetsobligationer, samt takket være en del legater, bedredes den økonomiske stilling igen. I 1890 vedtoges det at opføre en gymnastiksal, der samtidig kunne bruges til sløjdrum og legestue i dårligt vejr. Der købtes en nabogrund til formålet og den nuværende bygning bag i gården i Nedergade opførtes.

Samtidig belastedes stiftelsen af pensionsbidrag, som først var givet af stiftelsen til lærere og lærerinder, der havde været ansat i mange år, men nu blev givet efter loven om pensionsberettigelse af 8.3.1856.

Halvfemserne betød atter økonomiske vanskeligheder for stiftelsen, dels på grund af øgede pensionsbyrder og højere lønninger. Det eneste, der kunne gøres i disse situationer, når alle lånemuligheder var opbrugte, var at nedskære børnetallet og indskrænke tøj- og kontanthjælpen. Da man ikke kunne se nogen løsning på de økonomiske vanskeligheder henstillede inspektionen i

1899 til direktionen, at man indtil videre ikke optog nye børn, samt udarbejdede planer for en reform af stiftelsens arbejde.

Denne henstilling foreligger i form af en redegørelse udarbejdet af medlem af inspektionen, fabrikant 5. Hempel, dateret, 24. marts 1899. Da denne redegørelse ikke tidligere har været offentliggjort, samt da den på en interessant måde skildrer den udvikling, der samfundsmæssigt er sket siden 1804, skal dele af den anføres her.

Nye tider på vej

Der gives først en lang redegørelse for stiftelsens økonomi, hvori anføres at budgettet for 1899 er på godt 11.500 kr., medens der til dækning heraf kun haves godt 11.200 kr.

Det var bl.a. indkøb af en grund til det i 1890 opførte gymnastikhus, der havde bragt kapitalbeholdningen (den del der årligt kunne disponeres over) ud af balance, idet udgifterne her havde gjort det nødvendigt for stiftelse at optage et lån i et større legat, der skulle afdrages med 500 kr. pr. år, i 18 år. Dette afdrag blev kun betalt i 1893, idet lærer Chr. Hansen var bevilget afsked i 1892, og havde fået tilkendt en årlig pension på 988 kr. og 88 Øre. Stiftelsen havde derfor måttet søge ministeriet om udsættelse med hensyn til afdragenes betaling, indtil denne pension ophører samt udvise megen sparsommelighed. Dette gav også en mindre fremgang i regnskaberne, men da lærerinde frk. Esmann fratrådte i 1898, efter fjorten års virke og fik tilkendt 600 kr. om året i pension, »vil der efter al rimelighed blive underskud».

»Det vil af det foran anførte ses, at tidspunktet nu er kommet, da det bør tages under alvorlig overvejelse, hvad der bør gøres for at tilvejebringe en betryggende balance mellem stiftelsens indtægter og udgifter. At skaffe forøgede indtægter står ikke i inspektionens magt.

Derimod står det i inspektionens magt at indskrænke udgifterne, og dette kan gøres på to måder, enten ved med bibeholdelse af det nuværende børneantal (40 drenge og 70 piger) at søge besparelser på det, som nu gives til børnene, nærmest deres beklædning, eller ved at optage færre børn på stiftelsen.

Hvad det første angår, da kan en sådan besparelse vistnok ikke anbefales. Børnenes beklædning koster stiftelsen 23-24 kr. om året pr. barn, herunder indbefattet, hvad deres udgifter til konfirmationen koster, men det er også denne hjælp som gør, at optagelse i stiftelsen bliver søgt af børnenes forældre. Det må erindres, at da børnene i stiftelsen har heldagsundervisning, så er de afskærme fra at søge arbejde på fabrikker, hvor de let kunne tjene 2-4 kr. om ugen, hvilket beløber sig til meget mere end det, som stiftelsen yder dem.

Det er ikke i fundatsen bestemt, hvor mange børn der skulle være i stiftelsen, men siden 1821 har børnenes indskrevne tal været 110 (40 drenge og 70 piger).

Lahns Stiftelse må kaldes velhavende, da den foruden den faste ejendom ejer en kapital på over 300.000 kr. og det ligger da nær at spørge, om den udretter, hvad den kan og bør, og om den opfylder den bestemmelse, som var Lahns tanke, at være en støtte for fattige og nødlidende børn i Odense by.

I de næsten 100 år, som stiftelsen nu har virket, er den lidt efter lidt gået over til at blive en slet og ret skole, som yder børnene fri undervisning og til dels beklædning.

I fundatsen lægges der megen vægt på, at der også skal ydes børnene kost, og det vil ses af regnskaberne og forhandlingsprotokollen, at kostpenge til børnene i sin tid havde udgjort en stor del af stiftelsens udgifter. At der har været tvivl om, hvorvidt det var den rigtige måde at løse kostproblemet på, fremgår af forhandlingsprotokollen, bl.a. har prins Christian ved et besøg i 1836 gjort bemærkninger herom, vel ud fra opfattelsen at man ved at udbetale kostpenge ingen garanti havde for, at pengene virkelig kom børnene til gode.

Nu er det skolen, som hovedvægten er lagt på, som vel også er det vigtigste af stiftelsens opgaver, men det er spørgsmålet, er den også således, som den bør og kan være, når der ses hen til hvad den koster.

Børnene får vel heldagsundervisning, men om de bringes videre end børnene i borgerskolen ved heldags, må vistnok betvivles, og må grunden hertil søges i, at der er for stor forskel på de optagne børns kundskaber, og at det er umuligt for stiftelsens lærere og lærerinder, trods al anvendt flid og

umage, at arbejde tilfredsstillende med så mange børn af forskellig alder. Stiftelsens navn er »Lahns Stiftelse for hjælpeløse børn«. Det er for sådanne den er oprettet, og for sådanne, at den bør virke, men hvor mange af de børn, som nu går på stiftelsen, kunne siges at være hjælpeløse, men det må erindres, at fra den tid da fundatsen blev skrevet, har meget forandret sig. Dengang fandtes ikke noget ordentligt organ for fattigvæsenet. Nu er de slettest stillede i samfundet henviste til kommunens omsorg, og disse kan stiftelsen ikke tage sig af, det må blive kommunens sag, men der findes mange, som kæmper for at undgå at komme under fattigvæsenet, og for sådanne kan stiftelsen udrette en del. Jeg skal blot nævne den store mængde enker, som sidder med uforsørgede børn, og som for at skaffe føde til disse, er nødsagede til at arbejde udenfor hjemmet og derfor overlade børnene til sig selv. Kunne stiftelsen tage sig af sådanne børn, give dem kost og beskæftige dem om dagen, medens moderen er ude, da ville det vist nok være en god gerning. Der findes mange sådanne børn i Odense, og det bør ikke være opgaven at skaffe 110 børn, men for et mindre antal at udrede mere, end der nu gøres. Fundatsen § 14 bestemmer, at børnene skulle modtages i stiftelsen fra det 6. år, dette ville vistnok være heldigere, da de ved den tidligere optagelse og det længere ophold på skolen, ville blive knyttede fastere til denne. Man kan også forstå, at mange forældre, som havde flinke børn i borgerskolen, betænker sig på at tage dem ud herfra og afbryde deres undervisning, for at få dem optaget — for et par år i stiftelsen.

Hvorledes stiftelsens virksomhed kan indrettes må tages under nøje overvejelse, og jeg skal hermed blot foreslå, at der foreløbig ikke optages nye elever.<

Dette forslag blev vedtaget af direktionen, således at der i 1902 kun var 10 piger og 9 drenge, og i 1903 kun 5 piger og 4 drenge. I efteråret 1903 var der i alt kun 3 børn tilbage. Samtidig udarbejdede direktionen på grundlag af inspektionens indstilling, som referat i ovenstående brev, et forslag til omorganisering af stiftelsens virksomhed i realiteten et forslag om at forandre stiftelsens virksomhed til fritidshjemsaktivitet.

Myndighederne var hurtige dengang

I forslaget, der tilsendtes Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsen, den 17. december 1902, hed det bl.a.:

"Hvorimod der nu er mange enkemænd og enker, der i deres hæderlige kamp for at undgå at falde Fattigvæsenet til byrde må søge deres arbejde udenfor hjemmet, hvorved deres børn hele dagen udenfor skoletiden er overladte til sig selv og udsatte for tilfældig, uheldig påvirkning på gader og stræder. Man er derfor vistnok berettiget til at gå ud fra, at hvis opretteren havde skullet affatte fundatsen i vor tid, ville han i sit velvillige sindelag overfor fattige børn særlig have stræbt efter at værne om dem ved i første række at træffe bestemmelser, sigtende til at skaffe tilfredsstillende af deres materielle fornødenheder i forbindelse med betryggende tilsyn med deres vandel udenfor de timer, som de tilbringer i kommunens skoler, uden at herved dog børnenes tilknytning til deres egentlige naturlige hjem hævedes, så meget mere som herved tillige ville vises en velgerning mod forældrene..." I henhold til alt det ovenanførte har man derfor tænkt sig, at Stiftelsen fremtidigt skal virke som en art Fortsættelsesasyl på følgende måde:

Den til Stiftelsen knyttede skole ophæves, således at de børn, som herefter kommer til at nyde godt af Stiftelsen, henvises til de kommunale skoler. Børnene møder før skoletid på Stiftelsen og får da et morgenmåltid. Efter skolegang møder de til middagsmåltid, hvorefter de bliver på Stiftelsen. Kl. 6 eftermiddag får de atter et måltid og vender da tilbage til deres hjem. Under deres ophold på Stiftelsen læres skolelektierne under tilsyn, om fornødent med vejledning, hvor hos de større piger deltage i madlavning og rengøring samt lærer udvidet håndgerning, f.eks. syning på maskine, hvilket alt vil være til megen gavn for deres fremtid, medens drengene kunne beskæftiges med sløjd. Muligvis kan der også ydes de større børn nogen undervisning i fag, der ikke haves i borgerskolen, samt lejes eller købes et jordstykke, hvor have dyrkning kan læres. Det er en selvfølge, at børnene får passende fritid til leg, morskabslæsning osv., ligesom de på søn- og helligdage samt i ferierne skulle være i deres hjem, dog vil man stræbe efter at få dem

anbragt på landet i sommerferien.

Ved Stiftelsen ansættes en forstander, hvortil den nuværende lærer formenes særdeles egnet, en forstanderinde, en portner der tillige kan bistå ved opsynet med børnene i deres fritid, og hvis kone under forstanderindens overtilsyn skal forestå madlavningen og lokalernes rengøring. Evt., antages en tjenestepige. — Myndighederne var hurtige til at svare dengang, idet der allerede den 7. januar 1903 forelå svar fra ministeriet, hvori det hed, at man for en femårig periode godkendte Stiftelsens forandring, 1. maj 1903 - 1. maj 1908, samt at man inden sidstnævnte dato forventede en nærmere indstilling fra direktionen om en evt., definitiv forandring i Stiftelsens fundats. — Fritidshjemmet kom ikke i gang i maj 1903, da der først skulle foretages forskellige forandringer ved bygningerne, således blev der indrettet spisestue, køkken og spisekammer i kælderens i den gamle portnerbolig, og gymnastikhuset blev ved et skillerum, som kan tages bort ved festlige lejligheder, delt i to afdelinger, hvoraf den ene benyttes til sløjdiokale, den anden til legeplads, når vejret forbyder ophold i gården.

De fornødne forandringer samt anskaffelse af fornødent inventar beløb sig til 5000 kr. Der optoges 25 børn, alle faderløse, og stiftelsen begyndte således sin nye virksomhed med i alt 28 børn.

Lahns Stiftelse som fritidshjem fra 1903

Børnene skulle fortsat have bespisning, og der skulle gives dem undervisning i håndgerning, sløjd m.v. Stiftelsen skal være et supplement til skolen og en erstatning for hjemmet. I betragtning heraf vil virksomheden i hovedtrækkene være at ordne således, at tiden anvendes dels til forberedelse til skolen gennem lektielæsning, hvortil hjælp gives, dels for de større drenges vedkommende til undervisning i nogle fag, som de ikke har i skolen, for pigerne håndgerning og husholdning, og for dem alle bevægelser i fri luft ved ordnede lege. Drengene undervistes således i tysk og dansk stil. Bespisningen omfattede morgenmad (øllebrød med sukker og mælk), frokost (1 tyk skive smørrebrød med pålæg), middagsmad (to retter god, kraftig mad) og aftensmad (to store skiver rugbrød, den ene med pålæg, samt en tyk skive sigtebrød, dertil øl).

For at vise, hvad der menes med to retter god, kraftig mad gengiver vi en uges kostplan:

Mandag: Sødsuppe, frikadeller med kartofler.

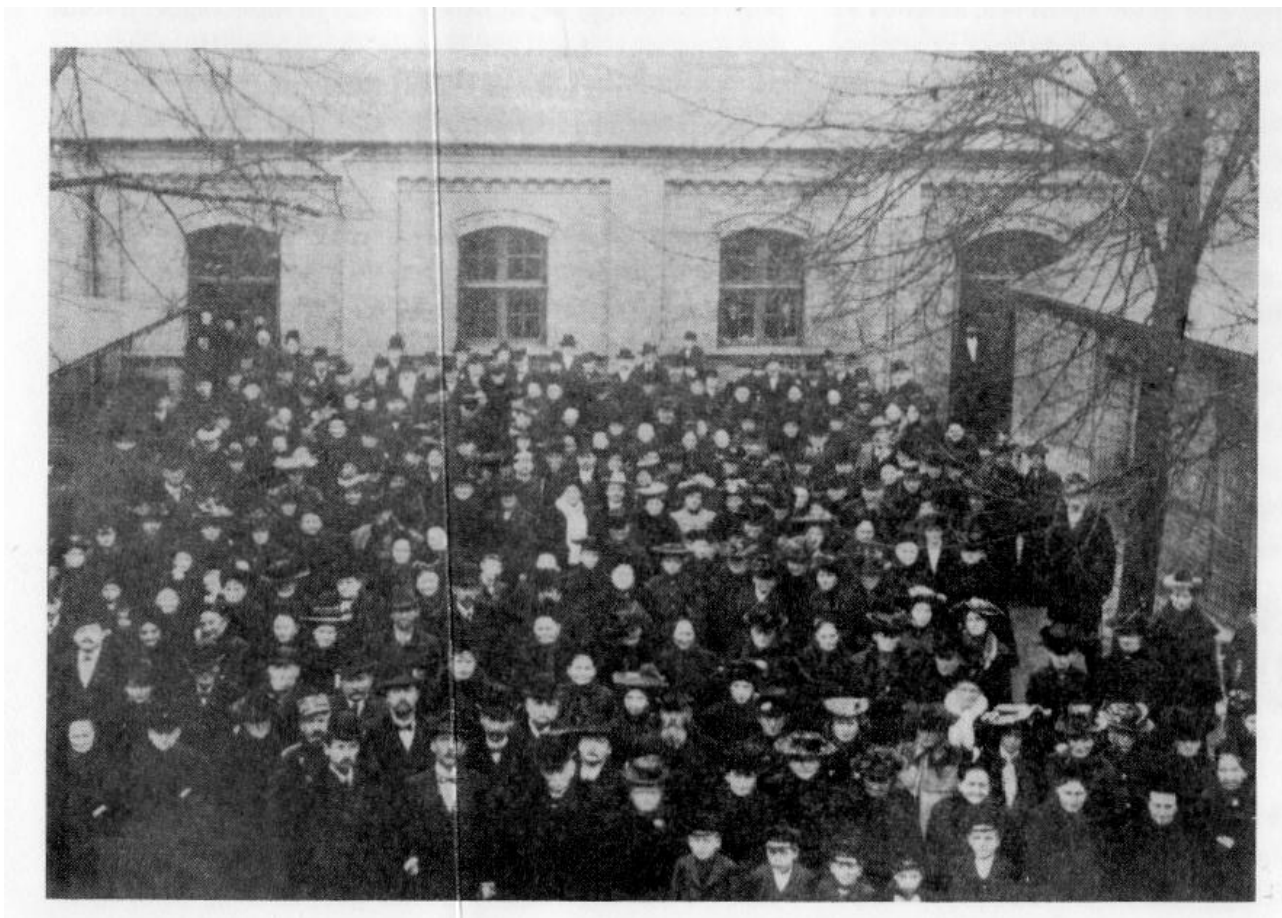
Tirsdag: Sødgrød, klipfisk, stegt sild eller torsk med kartofler.

Onsdag: Gule ærter eller hvidkålssuppe, fersk, eller grønsaltet flæsk.

Torsdag: Øllebrød, stegt lever med kartofler.

Fredag: Byg- eller ris vælling, kogt flæsk med stuede kartofler eller kål.

Lørdag: Kærnemælkssuppe med rugbrød, pandekage.

Fra Stiftelsens 100 års jubilæum - gamle elever i gården

Også på skolefridagene kunne børnene få mad på Stiftelsen. I sommerferien er stiftelsen lukket, men »på grund af landboernes velvilje» lykkedes det bestyrelsen at få børnene anbragt på landet i denne tid uden udgift for stiftelsen.

Beklædningstilskuddet omfattede to fuldstændige dragter til sommer og vinterbrug, to sæt linned, to par strømper og træsko, desuden til konfirmationen fuldstændig klædning og salmebog.

Nogle af de større piger kunne få tilladelse til at blive på stiftelsen et år efter konfirmationen mod at deltage i håndgerning og husholdning, for dette fik de »fuld kost og beklædning», samt, hvis de opførte sig godt, adgang til stiftelsens legater.

I 1904 markeredes stiftelsens 100 års jubilæum bl.a. ved udsendelse af en bog om de mange års virksomhed, en bog på 112 sider. Jubilæumsfesten afholdtes på rådhuset samt i selve stiftelsen, der af gamle elever var ud- smykket med grønt og flag, og om aftenen var illumineret. Der var 6-700 mennesker forsamlet, da festen begyndte kl. 18.00 på rådhuset, hvor biskop Balslev prædikede, 2.303 børn havde været indskrevet i stiftelsen i de for- gange 100 år, 1.460 piger og 843 drenge.

Både forstander- og forstanderinde

Indtil 1937 var der ansat både en forstander og en forstanderinde ved stiftelsen. Forstanderen var den seminarist Carl Chr. Pedersen, der i 1892 var blevet ansat som lærer, efter at lærer Chr. Hansen på grund af svage- lighed havde fået bevilget sin afsked med pension. C.C. Pedersen blev forstander ved stiftelsens forandring til fritidshjem og var forstander indtil 1937, de sidste mange år under navnet C. Hornby.

Det var også en tidligere lærerinde, der blev den første forstanderinde, idet frk. Helene Jespersen

var ansat i 1885 som håndgerningslærerinde og var forstanderinde indtil 1919, hvor hun tog sin afsked og frk. Christensen blev konstitueret forstanderinde indtil sommerferien 1920. På dette tidspunkt var der ingen pigeafdeling, og der blev ikke antaget nogen ny forstanderinde, men lederstillingen bestrides siden da af én person, selv om der i årenes løb har været kvindelige forstandere. Efter forstander C. Hornbys bevilgede afsked i 1937, var frk. Emma Larsen konstitueret forstander et år, hvorefter hun blev opsagt og samtidig antaget som lærerinde. Frk. Emma Larsen var ansat på Lahns Stiftelse fra 1928 til sin død i 1964, ligesom hun havde bolig på stiftelsen. Fra 1938 til sin død i 1953 var M. P. Lindegaard ansat som forstander. Fra 1953 - 1959 var fru Lindegaard forstander, hvorefter Steen Rasmussen ansattes som forstander. Det nystartede fritidshjem havde naturligvis en arbejdsplan; her er arbejdsplanen for drengebørnene for sommerhalvåret 1905: - 1959 var fru Lindegaard forstander, hvorefter Steen Rasmussen ansattes som forstander. Det nystartede fritidshjem havde naturligvis en arbejdsplan; her er arbejdsplanen for drengebørnene for sommerhalvåret 1905:

Kl. 07.15: Morgenmåltid (de 16 drenge går i skole, tilbage er 6 drenge i alderen 8-11 år).

Kl. 08.30-10.00: Lektielæsning m.m.

Kl. 10.00: Frokost

Kl. 10.30-12.00: Mindre håndarbejde under portnerens tilsyn.

Kl. 12.00: Middag - De 6 drenge går i skole, de 16 (7-14 år) kommer tilbage.

Kl. 13.00-14.00: Lektielæsning

Kl. 14.00-15.00: Fritidslege, cricket eller lign. i gården

Kl. 15.00-16.00: Undervises således:

Mandag, tysk: Der arbejdes hen imod, at børnene kunne gøre sig forståelig i og selv forstå det tyske sprog, så de ikke står helt hjælpeløse, når de engang kommer til udlandet.

Tirsdag: Med det samme mål for øje at åbne børnenes blik for tidens forskelligartede hverv, gøre dem bedre og dygtigere, meddele dem kendskab til store og betydelige mænd og deres frembringelser.

Onsdag: Skriftlige arbejder vedrørende det praktiske livs forhold (breve, regninger, ansøgninger mm.).

Torsdag var som mandag, fredag som tirsdag. Lørdag er børnene portneren behjælpelig med at feje gården m.m.

Kl. 16.00-17.00: Børnene beskæftiges med håndarbejde under portnerens tilsyn.

Kl. 17.30: Aftensmad.

Kl. 18.00: Forlader alle børn Stiftelsen. NB! Sløjdundervisningen har i vinterhalvåret været optaget hver dag undtagen lørdag fra 15.00-17.00. Til vinter vil den igen blive optaget.

At det efter vore forhold var små penge, regnskabet bestod af, fremgår af nedenstående oversigt over driftsregnskabet for 1906:

Lønninger 3.300,00

Udbetalt pension 1.636,37 *)

Regnskabsføring 188,00

Konfirmation 56,00

Revisionen 70,00

Medicin 68,98 **)

Bygning og inventar 816,61

Brændsel og belysning 553,74

Undervisningsmateriale 173,03

Bogsamlingen 42,15

Rente af byggegæld 340,00
(antagelig fra gymnastikhuset)
Udgifter til drengenes konfirmation 47,50
Rente til legatstifter 135,00
Årsfesten 50,22
Husholdningen 3.156,04
Beklædningen 1.604,07
Legater til børnene 320,00
Diverse 78,07

Ialt 12.635,78

Dette beløb skal fordeles på 44 børn, det giver 287,18 kr. pr. barn. I 1898 var de samlede udgifter 10.603,60 kr. heraf var $\frac{1}{4}$ udgifter til pensioner.

*) Lærer Chr. Hansen, der på grund af svagelighed fik bevilget afsked i 1892 med en lille årlig pension, var stærkt medvirkende til de ret store årlige pensionsudgifter, samt til at afdragene på byggegælden fra opførelsen af »Gymnastik- huset» ikke blev betalt en årrække. Han døde den 18. feb. 1910, og hans da bortfaldne pension på 1000 kr. årlig brugtes til afdrag på gælden.

***) Børnene havde fri lægetilsyn og medicin.

Fra dagbogen...

Fra dagbogen for de første år noterer vi, at forstanderen i 1904 beklagede sig til inspektionen over et barn, der møder uordentlig påklædt og befængt med utøj. Inspektionen vedtager at indkalde forældrene og true med bortvisning af barnet.

I 1904 blev der installeret nogle gasblus i forstanderens lejlighed, samt i porten. Efter henvendelse fra inspektionen til indenrigsministeriet om tilladelse til installering af elektrisk lys (1917) blev der opsat 13 lamper for den formidable sum af 472 kr. efter indhentet tilbud.

Der blev i 1907 oprettet ny fundats for Johan Mathias Lahns Stiftelse for fattige børn i Odense. Den blev kongelig stadfæstet i 1908.

En tidligere elev, Laurits Holm, billedskærer i Kolding, tilbød i 1905 at levere en udsmykning af fire tav- ler til stiftelsens facade. Dette frarådede daværende kgl. bygningsinspektør Wihh. Petersen. I stedet opsattes et relief af Lahn, udført i cement, ophængt til gårdsiden.

I 1913 bevilges 65 kr. til en telefon.

Stiftelsen var i 1918 lukket tre uger på grund af den spanske syge. Man brugte på det tidspunkt fem tons tørv årligt til opvarmning af stiftelsen. Stiftelsens økonomiske situation var dårlig under den 1. verdenskrig, og det var derfor et fremskridt, da rigsdagen vedtog loven om statstilskud til forebyggende børneforsorg i 1919. Inspektionen søgte da også statskassen om hjælp til stifteisen i sin egenskab af fritidshjem. — Ordet fritidshjem brugtes for øvrigt i forbindelse med Lahns Stiftelse allerede i 1906, hvor et medlem af inspektionen udtaler, at »der i København i denne tid oprettes flere af sådanne fritidshjem i asylerne«.

Tiden lige efter 1. verdenskrig bragte stifteisen ind i en ny økonomisk krise. Stillingen som forstanderinde ophæves, pigeafdelingen er nedlagt, børnenes beklædningstilskud nedskæres, og bespisningen af børnene indskrænkes i 1920 til kun at omfatte morgenmad. Stiftelsens lokaler prøves udlejet til mange forskellige instanser, således Indre Mission, skolevæsenet i Odense, nogle kvindelige industriarbejdere, en forening for fabriksarbejdere, samt en arkitekt.

I 1921 indføres skomagersløjde med drengene. Man søger om større statstilskud og fra 1923 oprettes pigeafdelingen igen. Fra 1938 indtræder en nyordning med »det særlige fritidshjem» ved Lahns Stiftelse, med tilskud fra stat og kommune. Normeringstallet bliver 120 børn. Fritidshjemmet betegnes som afdeling I, og de såkaldte Lahn børn som afd. II. Antallet af disse var dengang og til 1960,50.

Lahns Stiftelse i 1950'erne

Børnehavepædagog Birgit Lundsgaarde beretter om arbejdet på fritidshjemmet: "Indtil august 1952 var der på Lahns Stiftelse en pigeafdeling med een lærerinde og en drengafdeling med forstanderparret og en fritidspædagog. Nu ansatte man en børnehavepædagog som i en nyindrettet småbørnsstue skulle tage sig af de mindste drenge i formiddagstimerne. Om eftermiddagen, når de små var i skole skulle hun så deltage i arbejdet med drengene. Som ung nyuddannet børnehavepædagog var det en stor overgang at skulle arbejde med børn op til 16 år, men det var en god og rig tid der begyndte."

Fra Stiftelsens 125-års jubilæum i 1929

På dette tidspunkt var der på fritidshjemmet 46 piger, hvoraf 9 var »Lahnbørn«, og 92 drenge hvoraf 19 var »Lahnbørn«, betalingen var 25 kr. pr. uge. Jeg villige fortæller hvad »Lahnbørn« var for noget. Man havde på Lahns Stiftelse forskellige legater, hvoraf et var beregnet til beklædning af nogle børn. Der skulle udfyldes et ansøgningskema som så blev behandlet i bestyrelsen, hvorefter man hvert år optog så mange børn som der var afgået. Disse »Lahnbørn« havde friplads og fik hvert år på Lahns fødselsdag nyt tøj. Desuden fik de når de skulle konfirmeres, hele deres udstyr plus salmebog med navn. Der var noget særligt ved at være »rigtig« Lahnbarn, mange drømte om det, men det var særligt for enlige mødre med lille indtægt.

Nu begyndte en spændende tilværelse i et gammelt hus med mange traditioner. Dagene gik med lektielæsning, hobby, leg, fodbold. Vi havde adgang til en fodboldbane, hvad der aflastede legepladsen meget i eftermiddagstimerne. Vi havde også et stykke jord et lille stykke vej fra Lahn. Her havde børnene små haver og her gik mange gode timer med såning, lugning osv. Desværre var det hvert år galt med høsten, kvarterets børn havde gerne været der og taget en del, men der gik dog mange buketter med hjem til mor. Vi lavede senere pladsen om til byggelegeplads og det gik fint. Nu havde man hus med lidt blomster om. Vi bagte snobrød, ristede pølser og hyggede os meget af året på denne plet. Det var kommunens grund og et år var det pludselig forbi, der var andre planer med vores lille paradis. Herefter tog vi i svømmehal, på ture til skov og strand, lavede en grill på legepladsen osv.

I alle årene i Nedergade blev der brugt meget tid på lektielæsning. 85-90 % af vore børn var af enlige forældre, så når man havde arbejdet hårdt en hel dag, var der ikke meget tid og kræfter til denne sag om aftenen.

Billede mangler

Lahnbornene fik hvert år nyt tøj på Lahns fødselsdag - 1953

Børnene fik hver dag smørrebrød og mælk. Det blev serveret kl. 15 da man så havde alle børnene samlede fra skole. Det var dog sådan at de der fik tidligere fri, gik i køkkenet og fik et stykke mad og en lille sludder med damerne der smurte maden. De små fik deres mad kl. 11 inden de skulle i skole, men mange af dem nåede også serveringen om eftermiddagen. Der blev serveret rugbrød, men om torsdagen var der også et stk. franskbrød til hver. Hvis man den dag, eller i ugens løb havde haft fødselsdag fik man et helt fad med udelukkende franskbrød, det var lykken. Nu kunne man selv spise til man var mæt og derefter var man stolt når man kunne dele ud til sine bedste venner og veninder.

På stifterens fødselsdag d. 10 december var der lukket på fritidshjemmet, kun »Lahnbornene« måtte komme. De mødte i deres nye tøj, sammen med bestyrelse og inspektion til en lille mindehøjtidelighed, i stuen med levende lys og efeu om Lahns billede. Efter mindehøjtideligheden gik vi til Lahns grav, ved Vor Frue Kirke, med en krans som blev nedlagt på slaget 12 (Lahn døde kl. 12) derefter sang vi »Altid frejdig, når du går«. Derefter hjem i varmen til varm chokolade, boller med smør og masser af lagkage.

Kun Lahnbornene måtte komme den 10. december - 1958

Også til jul var der faste traditioner. Det siger sig selv at vi ikke kunne have alle de børn, til juletræ, på en gang. Lahnbornene var der den ene dag og alle de andre den sidste dag før juleferien. Lahnbornenes julefest startede med samling i legestuen. Imedens samledes bestyrelse og direktion i den store drengestue. Når træet var tændt og gæsterne på plads, kom børnene og gik

rundt om træet. Efter nogle julesalmer talte formanden, som altid er byens domprovst. Nu var der chokoladebord for børnene i spisestuen, gæsterne gik på 1. sal til kaffe. Efter masser af chokolade og kager dansede børnene nu i nogle timer til levende musik, medens personalet på skift, gik op for at være sammen med gæsterne.

Den anden julefest foregik på samme måde, bortset fra at der ikke var gæster og at det var i dagtimerne. Jeg må hellere nu blive ved festerne. 10. december 1954 fejrede man i de hyggelige stuer, blandt skønne blomsterbuketter og dejlige gaver, 150 års dagen for stiftelsens oprettelse. Kl. 12 samledes en indbudt skare, repræsentanter for by, amt, børneforsorg og gamle »Lahnborn« med direktion, inspektion, ledere og medhjælpere til en mindehøjtidelighed, med festtale af Stiftsprovst Aastrup. Derefter var der traditionen tro kransenedlægning. Senere festgudstjeneste i Vor Frue Kirke og derefter sammenkomst for en mængde tidligere og nuværende elever samt en forældrereds på den nye forsamlingsbygning. Jeg sad med en del af de mindste børn og mange af dem faldt i søvn ovenpå en lang, men festlig dag.

Nu skete der en del nye ting. Man fandt nu, ved nogle skriveborde, ud af at vi havde for mange børn og for få toiletter. I 1955 indviede vi en tilbygning med toiletter og garderober, det var en stor lettelse.

Vi fik også i 1955 vores legeplads udvidet med et stykke jord på hjørnet af Nedergade og Frue Kirkestræde. Vi var også helt forkert normeret med hensyn til personale, så efterhånden blev det udvidet med fritidspædagoger. Da den lærerinde der havde haft pigeafd. gik bort, blev børnene delt op i hold med både piger og drenge og det hele fungerede som et almindeligt fritidshjem. Det større personale lettede i arbejdet, men der var problemer med bolig til disse. En gift ass. flyttede ind på et loftsværelse over børnenes afdeling, her fik de tvillinger, en temmelig uholdbar situation. Samtidig fik vi ansat en gift assistent fra Jylland også uden bolig. Vi har altid haft en forstående bestyrelse, så efter nogle møder købte Lahns Stiftelse et hus i Danmarksgade, nu kunne man altid klare boligproblemet for personalet. Det skal bemærkes at der i Nedergade var 2 personalelejligheder

Nedgangstider

I 1960'erne foregik en udvikling, der affolkede den indre by. Ingen kunne da forudse at denne udvikling ville vende i løbet af de næste 25 år, at det igen ville blive eftertragtet at bygge boliger her. Den indre by var ved at udvikle sig til et kontor- og forretningslandskab, der lå øde om aftenen og på hellig- dagene.

Børnetallet faldt, Lahns Stiftelse blev nednormeret til 60 børn, men det hjalp ikke. I 1976 gik der kun 23 børn på fritidshjemmet, men i yderområderne var der mangel på daginstitutioner. Tanken om at udflytte institutionen opstod, og efter forhandling med kommunen nåede man frem til at den nye institution skulle bygges i Sanderum.

Den 1. januar 1978 åbnede den aldersintegrerede daginstitution, Lahns børnecenter, med den hidtidige leder, Steen Rasmussen som chef.

Siden 1959 havde Steen Rasmussen været leder i Nedergade og de tanker han gjorde sig ved udflytningen blev udtrykt i en artikel i personalebladet, Od-nyt i februar 1978. Denne artikel hører med i beretningen om Lahns stiftelse, hvorfor den bringes nedenstående.

Tanker omkring en udflytning

"Lange borde med stabler af rugbrød, glubende appetit, mælkekasser med flokkevis af kvarte liter sød, skubben og højrøstet tale, indtil gemytterne bliver dæmpet ned. Brag af fodboldskud, ind imellem klirren af en knust rude, ivrig formaning af en voksenstemme. Intens aktivitet, saven og hamrene, mumle af lektielæsning. På regnvejrsdage tyk luft af fodsved og våde trøjer. Lahn-børnenes nye tøj havde en særlig lugt, som man var stolt af. Sådan gik mange år.

Forstanderne, lærerne skiftede: Pedersen, Hornby, portneren Mørck, Birkelund, Larsen, osv. Men børnene — lydene — aktiviteten — stemningen var den samme, indtil..."

Det er nu en halv snes år siden. Man mærker pludselig, at noget er ændret. Trafikstøjen slår mere igennem, de knækkende overgangsstemmer er forsvundet. De tunge busser får ruderne til at klirre, lydene trænger ind i huset, stemmerne derinde er blevet tyndere, de store børn er forsvundet. Nednormering fra 120 til 80. De indtægtsbestemte fripladsers dominans er overvældende. Børnene er blevet mindre — også mere urolige, nervøse, aggressive. Man kalder dem samspilsramte. Johan Mattias Lahn kaldte dem hjælpeløse — i sin tid. Nednormering fra 80 til 60. Skolerne bliver nedlagt: Overgades skole, Jernbanegades skole. Folk vil ikke mere bo i centrum. Lahns Stiftelse ligger i centrum. Vi må nok spekulere på en udflytning: Denne bemærkning lød på et bestyrelsesmøde for 5-6 år siden. Der blev stille — meget stille. Det var som om man hørte Lahns stemme fra de tavse rum: »Der må aldrig i evighed gøres nogen ændring udi denne institution. « Ak, ja! Disse »troende« mennesker, hvis tillid til det beståendes bestandighed var ubegrænset. Man målte i evigheder og havde ingen muligheder for at se den bombe, der lå under samfundet, og som eksploderede ved århundredskiftet i industrialiseringen.

Men altså udflytning:

Man ser hundreder af ansigter for sit indre blik..

Maria, der slog hul i det nye tapet med en træklods og undskyldte sig: »Jamen, det var min bror, der sku' ha' den i hovedet.»

Carl, der efter i et kvarter at have set på fodboldkampen, lakonisk konstaterer: »Det ser ikke ud til, jeg er kommet med.»

Søren, der nu som voksen bestemt hævder: »Havde der ikke været Lahns Stiftelse, så var jeg gået i hundene. «

Rosa, der er stolt af sin nye strikkede trøje: »Jeg lærte det på Lahn. «

Gert, der før som en levende fakkel gennem gården efter at have antændt sig selv i limbøtten.

Hans, der genert klemte sig fast til hushjørnet i to måneder for derefter at blive den mest støjende af hele flokken.

Mette, der tissede i bukserne og altid satte sig i en vandpyt for at have en »undskyldning».

Børge, der senere blev lærer. Inge, der blev sygeplejerske. Kätthe, der blev gift med...

De står der allesammen og kigger — misbilligende: I vil da ikke nedlægge Lahns Stiftelse?

Men nu er det altså sket:

Pr. 1. januar 1978 startede det nye Lahns Børnecenter i Sanderum i nye dejlige, tidssvarende lokaler.

Vi begynder helt forfra, børnene starter ved 0 år. Gid der engang må være én blandt de små puslinger, der siger: »Havde der ikke været Lahns Børnecenter, så...»

Og dog — gid der aldrig bliver grund til at sige noget sådant. «

Det blev kun kort tid Steen Rasmussen fik som leder af den nye institution. På grund af sygdom fratrådte han pr. 30.9.1980 og afgik ved døden i februar 1986.